

Concluzii

Ia dincotro?

Am ajuns la final. Dar, nu am epuizat subiectul! Mai sunt atâtea lucruri subtile care se ascund în simbolistica iei...

Pe de altă parte, ne-am atins țintele. Am scos în evidență virtuțile omniprezente ale iei în viața din gospodăriilor și comunităților montane, acum și de-a lungul istoriei noastre zbuciumate.

Am scos în evidență că ia este ... „soră cu românul”. La bucurie sau la necaz ia nu te lasă. De-a lungul anotimpurilor, prin zloată și zăduf, ia ne este un bun tovarăș. Pentru țăranii filosofi, meditativi, înțelepți, ia este un izvor de taine care se desprind din ea și le umplu sufletul de bucurie și de încântare. Fetele și femeile stau de vorbă cu ia și, la ceas de taină, aceasta le împărtășește din secretele dragostei, ale ursitei și ale mersului vieții.

Ia se cere purtată cu mândrie și cu evlavie și, pe suportul unui schimb echitabil, ne dă prestanță și personalitate.

Toate aceste manifestări ale ei au ceva ezoteric, izvorât din complexitatea personalității umane și care marchează interacțiunea naturii cu cultura.

Chiar dacă pare simplă și nefinisată, personalitatea oamenilor și femeilor de la munte este foarte complexă. Am văzut 36 de ipostaze grupate în 4 roți care, numai prin exprimarea sub formă de cuvinte cheie, s-au relevat complexe, complete, consistente și diverse. Ele fac referire în egală măsură la tineri, bărbați și bătrâni, dar și la fete, neveste, bătrâne.

Atât cât le permite anul agricol, femeile de la munte nu pot sta degeaba. Ele fac să se desfășoare o adevărată industrie artizanală casnică prin care gospodăria țărănească se transformă într-o bijuterie: portul, decorul, esteticul, utilul, plăcutul formează un amalgam în care ies în evidență pietrele prețioase ale unei existențe dure dictate de climă, altitudine, fenomene meteorologice.

Față de această geografie fizică omul de la munte intervine cu cultură, spiritualitate, tradiții, datini într-o predare – preluare continuă de la o generație la alta.

Școala vieții pentru fete este școala industriei artizanale casnice. De la vârsta de 6 ani, până la măritiș și apoi în familie, acul cu ață, vatalele, suveica, rășchitorul, vârtelnițele, andrelele, furca și fusul nu conțin, nu stau deloc. Ele desenează continuu o existență palpantă și perpetuă. Ele spun povestea unei civilizații care vine din adâncurile istoriei. Este marcată puterea interioară, puterea locului, forța familiei și a comunității. Nu este ocolită competiția care dă, de fapt, măsura vredniciei.

Gura lumii laudă pe cei vrednici și îi sancționează pe cei leneși. O întreagă cultură populară abundă de versuri recitate sau cântate în care cei mai „molcomi” sunt împinși să se implice în viața comunității, altfel, viața lor devine un eșec.

Fiecare din noi trebuie să lase în urmă o dovadă, o amintire (fie ea și efemeră) a trecerii prin această viață. Când pleci „dincolo” este bine să lași mai multe amintiri decât neîmpliniri.

Ia încotro?

E dificil de răspuns. Există mai multe variante pentru devenireaiei:

- a. Să rămână așa cum e; este un vis nostalgic; pentru viața de la munte conservatoare acesta este un deziderat. Problema ia două forme extreme. Tinerii care abandonează școala pe motivul a ceea ce numim „analfabetism funcțional” etaleză o adaptabilitate redusă la schimbare și se retrag la munte, într-o lume a lor cu valențele ei milenare.

Poate, în timp, ei se vor constitui într-un izvor de prospețime etno-folclorică prin care se va relua dezvoltarea montană într-o formă arhaică și totuși nouă. La extremitatea cealaltă lumea tineretului actuală este conexată la tumultul vieții moderne, la noțiuni noi, la constrângeri pentru adoptarea unui mod de viață urban.

Până și drumul de acasă la școală, cu microbuzul școlii, ne privează de plăcerea de a admira natura, de a ne uita după un fluture sau după o furnică. Într-o astfel de lume a exclusivităților cum să delimităm izvorul culturii și cum să-l facem să ne adape așa cum a făcut-o de secole și milenii?

b. Să se adapteze; este o soluție și un risc. Oricum, ia este un izvor consistent de inspirație pentru portul și moda actuale.

Există case de modă de anvergură mondială care se raportează mereu la portul popular, la ii, luând elemente artistice, motive, elemente simbolistici din modelele străbune de ii de la noi. Pe de o parte, nu te poți opune schimbării. Vrem nu vrem, tumultul vieții ne duce spre orizonturi necunoscute.

Nu mai știm despre regulile sociale, nu mai știm despre valori, nu mai știm la ce să ne raportăm. Serviciul „la stăpân” (a se citi „multinaționale”) ne ocupă foarte mult din fondul de timp, ne distrage de la momentele de meditație, de la dialogul cu noi înșine, de la creație ne înstrăinează. Iar noi? Noi nu ne opunem. Numai căștile pe urechi și ascultatul continuu al aceluiași gen de muzică ne

acoperă vocea interioară, ne împiedică să ne descoperim, să fim noi înșine. Există o încrâncenare în perioada actuală de a sărbători ia, de a o purta, de a o etala. Într-o cursivitate uniformă, predictibilă a timpului acest lucru pare pozitiv.

Dar, nu putem să ignorăm un anume caracter formal, o manifestare de masă în avalanșă. După cum se observă, multe ii sunt confecționate mecanic, fără personalizare, fără acel element de autenticitate și integralitate, fără acea muzică specifică.

Din punct de vedere muzical, ia a devenit și ea un tril de apel telefonic, care place urechii, dar care nu spune decât: toată lumea zâmbește; zâmbește și tu! Altfel, cei din jur se vor uita curioși la tine. Dar zâmbetul tău nu înseamnă nimic. Pentru că nu ai investit în zâmbet. Trebuie investit sentiment, mândrie, semnele vredniciei.

- c. să se impună; da, ia are în ea ceva impunător. Pentru ca ia să se impună, îi trebuie niște coach-i, niște specialiști, niște experți. Să adaptezi metodele moderne de comunicare și să asociezi iei o nouă ”melodie”, o nouă ”poveste” care să reprezinte o trezire a ta din tine, să-i dai o viață nouă într-un cadru prielnic.

Aceasta presupune ca la locul de muncă să fii tu decidentul, să

fii tu cel care stabilește regulile; într-un cuvânt, să fii intraprenor și să-ți asumi complexitatea de valori a iei ca element esențial al unei atmosfere de lucru orientate atât spre profitabilitate cât și spre starea de bine.

Ia are mari șanse să rămână ceea ce este, numai cu condiția integrării în viața noastră cotidiană, numai într-o atmosferă integratoare care să-i păstreze prospețimea și strălucirea. Ia nu are nevoie de manifestări superficiale de tip spectacol la căminul cultural. Ia are nevoie de convingeri, de motivație, de explicații (chiar didactice).

d. să fie șansa noastră: Prin tradiția, cultura și istoria noastră, ia are foarte multe elemente de unicitate. Am găsit recent un complex de concepte care construiesc un mecanism de regenerare durabilă ⁹⁰. Regenerarea culturală face parte din acest mecanism și ia are șansa ei să devină jalon în reprojecțarea durabilității.

⁹⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Regenerative_design, consultat 08.09.2019

Nevoile umane au fost reordonate și resistemmatizate în 4 categorii ⁹¹:

- sănătate și bunăstare;
- conectivitate și comunitatea locală;
- vitalitate culturală și sentimentul locului;
- o comunitate sănătoasă.

Ele nu diferă nici ca definiție, nici după conținut cu ceea ce am dezbătut în această lucrare.

Au fost delimitate patru procese (iar patru (!)...):

- aspirații educaționale și de proiect;

- stabilirea obiectivelor (SMARTER);

- strategii și sinergii;

- abordarea sistemului ca întreg.

Este nevoie de o schimbare radicală de mentalitate care să schimbe centrul de greutate la civilizației montane de la gospodărie (familie) la comunitate. Pare utopic, nu?

Speranța e în ie

Ia și produsele reprezentative ale industriei casnice pot constitui baza relansării dezvoltării civilizației românești.

⁹¹ Cole, Raymond J.; Busby, Peter; Guenther, Robin; Briney, Leah; Blaviesciunaite, Aiste; Alencar, Tatiana, 2011. *A regenerative design framework: setting new aspirations and initiating new discussions*, in *Building Research & Information*.40: 95–111

Utopia iei începe cu reconsiderarea culturii și civilizației acumulate de-a lungul secolelor și mileniilor și fundamentarea unei baze solide de relansare. Este nevoie de o abordare multidisciplinară, interdisciplinară și transdisciplinară ⁹².

- Caracterul multidisciplinar iese în evidență atunci când transferăm discuțiile într-un plan, cult, acolo unde se fundamentează științific activitățile legate de confecționarea și purtarea iei. Analiza se face în limitele fiecărei discipline.
- Interdisciplinaritatea constă în crearea de punți între discipline pentru a scoate în evidență aspectele mai subtile. De exemplu, dacă analiza se face în cadrul a două discipline, temele explorează teritoriul lor comun, sau teritoriul extern.
- Transdisciplinaritatea constă în efectuarea de analize cu instrumente (concepte, teorii sau metodologii), care nu aparțin nici uneia din disciplinele implicate, dar pot conduce la rezultate și interpretări viabile. Disciplinele oferă numai contextul pentru analize și discuții.

Într-o exprimare metaforică, ia cuprinde esența acestor trei termeni:

⁹² Cosmin Toth, Raport privind cercetarea interdisciplinară, http://docsoc.sas.unibuc.ro/wp-content/uploads/2013/09/DOCSOC_E2_Raport-cercetare-interdisciplinara.pdf, consultat 28.01.2020

- *multidisciplinaritatea* este dată de firele de urzeală pe războiul de țesut; ea ne duce în planuri complexe de interpretare: reprezentare, comunicare durabilitate, continuitate, tradiționalism, cultură, civilizație etc. alături de pragmatism, ecosistem, mediu natural, mediu antropoc.

- *interdisciplinaritatea* este dată de firele de bătătură aplicate fie cu suveica, fie cu „păpuși” (înfășurări de fire, în jurubițe, de circa jumătate de metru, care se trec manual prin urzeală); Rezultă combinații (liniare și neliniare) care completează subiectul și formează țesătura.

- *transdisciplinaritatea* reprezintă cusătura de modele pe ie. Aceste modele reprezintă, de fapt, suportul interpretării complete a iei ca întreg.

Etapele recomandate pentru dezvoltarea subiectului constau în:

- activarea sindromului vibrațiilor străbune, ca suport motivațional spre coeziunea familiei și comunităților. Pentru aceasta fiecare subiect trebuie să-și definească în mod clar dacă preferă modul de viață urban sau rural, fiecare cu avantaje și dezavantaje.
- reconsiderarea procesului de învățare, odată cu asocierea respectului față de cunoaștere și cunoștințe, față de tehnologii și instrumente, față de emoții și sentimente, față de credință și spiritualitate;

- reconsiderarea procesului educativ cu prioritizări în planul dezvoltării personalității, ca formă de conviețuire durabilă, și a deciziei, ca formă de adaptare și supraviețuire.
- schimbarea atitudinii față de progresul civilizației: nu trebuie urmat progresul către sursa teritorială (mediul urban), și trebuie adus progresul în aria de acțiune tradițională.

- reconsiderarea termenului de mobilități: se pleacă din comunitate nu neapărat pentru a afla în alte părți condiții pentru o viață mai bună, și se pleacă pentru a studia variații de cultură și civilizație și de a se întoarce pentru a aplica soluții, concepte, moduri de abordare în aria de obârșie.

De fapt, teritoriul reprezintă bunul cel mai de preț al fiecărei familii și comunități: vatră, resursă, afirmare personală, securitate (abundența și disponibilitatea pe termen lung a resurselor și bunurilor rezultate), valoare patrimonială, valoare de moștenire, respect față de înaintași și preocupare față de urmași.

Poate pare surprinzător, dar primul pas este asociat cu codurile de marcare a prețurilor în mediul comercial ⁹³:

- codul de bare unidimensional (D1 Universal Product Code). Acesta seamănă cu structura preșurilor de casă (din „codițe”);

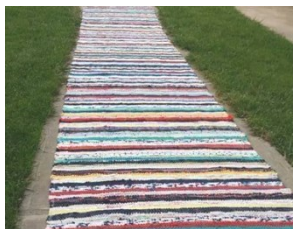
⁹³ Nu împărtășim afirmațiile care consideră că aceste coduri de bare îl reprezintă pe diavol.

- codul bidimensional (2D Data matrix);

Astfel de reprezentări pot conduce la imaginarea unor „mesaje” subtile și la interpretări asupra complexității ființei umane, deopotrivă producători de ii și purtători de ii.

Cod de bare 1D

Cod de bare 2D
(DATA MATRIX)

Coduri de bare și corespondentul lor în produsele textile casnice.

Salvarea iei

Acum, după ce am parcurs drumul iei într-o diversitate de nuanțe, să ne legăm de viitorul nostru ca națiune.

Relansarea civilizației montane românești pornește de la ie. Da, ia este speranța noastră. Să vedem de unde vine acest gând.

Aritia Poienaru, pe care am mai invocat-o în cadrul cărții, descrie apariția și manifestarea gândului pe structuri matriceale complexe de sinapse. De la un gând la altul configurațiile sinaptice se restructurează mereu.

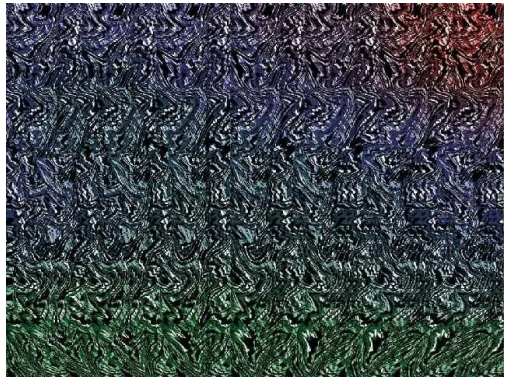
Prin repetiții (reluarea ideilor), aceste configurații se consolidează dând trăinicie gândului.

O categorie specială de gânduri se formează sub influența interferențelor luminii deasupra capului. Aceste configurații externe sunt rezultatul interacțiuni undelor electromagnetice (a luminii) care formează franje asemănătoare aurorelor polare. O parte din acestea pot influența configurarea sinaptică din creier și pot genera gânduri care nu au amprenta experiențelor noastre anterioare.

Sunt ca niște intuiții. Noi le spunem „sclipiri de geniu”. Asemenea teorii se dezbat în cercurile despre energiile astrale.

Dar care este locul iei în acest tablou? Vă propunem să priviți o serie de imagini stereoscopice. Dacă vă uitați un timp suficient de lungă și vă focalizați privirea într-un plan în spatele pozei, veți descoperi o imagine spațială. Astfel, în fotografiile de mai jos veți găsi un ied și un cal

Lansăm o provocare pentru cusătoresele de ii pentru realizarea unor configurații de modele care, privite în anumite condiții, să

inducă imagini stereoscopice. După o astfel de probă mesajele lansate prin ie capătă semnificații și induc acțiuni de punere în valoare a valențelor ieii.

Considerăm că există provocări care ne îndeamnă să înființăm o instituție, „Academia ieii”, în care să folosim aceste sugestii de reprezentare, comunicare, valorizare și mobilizare pentru un concept naționalist de identitate culturală teritorială și de stabilitate și de rezistență atât în fața fenomenelor de globalizare cât și în fața ciocnirilor de revendicare locală.

Cunoașterea și valorificarea tradițiilor din gospodăria țărănească, poate reprezenta cea mai bogată resursă de bunăstare și devenire: ecosistemul cultural. Este de datoria noastră să continuăm descifrarea ei și punerea în valoare pentru viitorul nostru ca popor, ca civilizație, ca depozitar patrimonial. Ia este cel mai reprezentativ element al acestei bogății.

În final, să fim optimiști! Nu degeaba am stabilit că ia este ca un ADN. Așa cum a spus Marin Preda:

Dacă ie nu e, nimic nu e!

Dar,

Dacă ie e, speranță e!

***Iubiți ia!
Iubiți România!***

Ii și copii

Generația tânără în fața provocărilor vieții.
Cu ia viața este mai ușoară.

La cumpăna dintre viață și ... viață, tot ia face „reglajele”

Persoane în vârstă purtătoare de ii. Transmit înțelepciune, cumpătare, moderație,...

Aprecieri critice la ediția I-a

Preot Dr. Doc. teolog, Mihai Valica
absolvent al Univ. Albert Ludwig, Freiburg, Germania

Ia cât un ADN

Cartea, „*Ia, ADN-ul civilizației montane românești*” scrisă, la îndemnul „de sus” al mamei Maria, de către cercetătorii Vasile și Lidia Avădănei, cu o activitate științifică și scriitoricească bogate, reprezintă un eveniment cultural, artistic și național de excepție.

Autorii prezintă ia românească, în special cea montană, ca o „ființă personificată”, având și o „zi de naștere” și serbare, 24 iunie (Sânzienele), precum și un ADN, asemenea unei persoane umane, întrucât ia este rezultatul unei osmoze vii și dinamice, al întâlnirii între cultură, natură și cosmos, între civilizație, artă, educație, știință și tehnologie, între timp, spațiu, spiritualitate și veșnicie.

Această complexă întâlnire și împreună lucrare urcă mereu pe spirala sufletului ADN-ului național, dând naștere unei conștiințe colective, care unește și comunică: „dragoste respect, valori, artă, reprezentări, manifestări, abstractizări [...] de mare rafinament și măiestrie”, transfigurând timpul și materia într-o „piramidă spirituală” țesută *pe suport material*, ce tinde spre veșnicia celestă, pentru a fi înscrisă în „patrimoniul divin”.

Astfel, ia devine simbol, mijloc de manifestare și trăire artistică, culturală și spirituală, devine „haină națională”, care îl „face pe om”, român, și prin care primește actul de identitate. Ia unește multe generații, dă sens vieții, devine reper spiritual și duhovnicesc, ce pregătește poporul român pentru a merge la judecata lui Dumnezeu, „îmbrăcați în haină de nuntă” (*Matei 22, 11*) împreună cu istoria, civilizația, și cu „slava și cinstirea neamului” său. (*Apocalipsa 21, 26*).

Marea legătură a românilor cu natura, cu tradiția țărănească, cu meșteșugul, cu muzica, și cu cerul a creat o artă fără egal și un folclor structural unic în lume, sărbătorite și trăite metafizic într-o armonie perfectă. Originea apostolică a creștinismului românesc precum și osmoza dintre spirit, cultură, natură și cosmos (gr. *κόσμος* = frumos) a creat o vocație artistică aparte în conștiința socială și universală, vocație ce „întărește tradiția, pentru a păstra în sufletul omenesc, nealterat, un ideal de îndumnezeire [...], precum și dragostea de neam și țară”, spune C. Rădulescu Motru.

Aceste valori și comori ale spiritului românesc sunt rediate vizual și practic prin mulțimea și diversitatea iilor prezentate selectiv, pe parcursul celor 300 de pagini, structurate în cinci capitole, într-un limbaj artistic descriptiv, de înaltă

ținută academică, clar, concis și convingător. Iile sunt pline de lumină, „de flori, semne geometrice, combinații, broderii, cusături, culori [...], modele cu mesaj”, care se prelungesc în ochii fetelor, *atunci când sunt privite și admirate*.

În primul capitol sunt definite elementele de referință ale iei, metoda observației, cadrul social din mediul rural montan, vrednicia muntenilor etc., pe baza unei exegeze și comparații poetice a ADN-ului uman cu ADN-ul artistic și filosofic, care justifică *à posteriori* genomul civilizației românești, comparație inspirată de viziunea lui George Emil Palade.

Capitolul doi, cel mai complex și extins capitol, încearcă să descifreze, în mod inedit, complexitatea personalității românești, prin metoda gândirii originale a autorilor, numită „gândirea tetraedrică”, inspirată din filosofia DAO, prin care identifică 36 de atribute individuale dinamice, distribuite pe patru grupe: „a fi om”; „a fi cult”; „a fi activ pentru sine”; „a fi activ pentru alții”, (câte 9 atribute pe fiecare grupă) reprezentate grafic printr-o margaretă cu 9 petale, cu referire la ce reprezintă țăranul sau țărancă de la munte.

Această abordare nu este în consonanță totală cu marii folcloriști, sociologi, teologi și istorici ai erminei românești, însă având în vedere faptul că istoria și cultura europeană are și rădăcini indo-europene, e posibil ca autorii să aibă un gram de adevăr cu această abordare.

Din punctul meu de vedere, dacă ar fi să fac o analiză SWOT, istorico-critică a acestui capitol, cred că l-aș trece la „Weaknesses”, deoarece foarte multe modele de costume naționale cuprind, în mod discret și smerit, semnul Sfintei Cruci (cu diverse modele de cruci: ierusalimiteană, bizantină, în formă de X, a Sfântului Andrei - partea de jos a catrinței).

Analizând cultura și arta țărănească, mulți oameni de știință (Simiom Florea Marian, C. Rădulescu Motru, Petru Comarnescu, Dimitrie Gusti, Victor Papacostea, Horia Bernea, Olivier Clément etc.) consideră arta românească, ca fiind o *cultură a Crucii*, în drumul ei *spre Înviere*, „nu în sens declarativ, ci în unul de inserție culturală endemică [...], deoarece asumarea Crucii, și condiția Învierii sunt generatoare de frumusețe, aceasta fiind aleasă drept calea spre exprimare”, întrucât „Crucea îl însoțește pe țăran până la capătul drumului vieții pământești și dincolo de el”.

Țăranii purtau de Paști ie nouă, considerată de ei a fi „cămeșă” lui Hristos, trasă la sorți de torționarii Lui, spune Simion Florea Marian, și, în același timp, reprezintă un răspuns smerit și o pregătire duhovnicească minimă, de a fi vrednici să intrăm în cămara de nuntă a Mirelui Hristos, așa cum exprimă cântarea bisericească din Postul Mare: „cămara Ta, Mântuitorule, o văd împodobită și îmbrăcăminte nu am ca să intru într-însa; luminează-mi haina

sufletului meu, Dătătorule de lumină, și mă mânuiește!”. Frumusețea veșmintelor și frumusețea sufletelor se obține prin lucrare migăloasă.

În capitolul trei autorii încadrează ia românească, ca un fenomen cultural popular, complex și complet, pe baza aceleași structuri filosofice daoiste, comparând modelul floral de pe mânecile iilor, ca fiind forme vizibile de ADN românesc.

Capitolul patru este dedicat unor meditații cu caracter imaginativ-revelator, personificând ia care ar vorbi, cu diverse incantații, cereri și urse; cu doriri panteiste de unire a omului cu natura, în mod aproape nirvanic, sfătuiri parenetice etc., care produc „modificări senzoriale”, „astfel încât corpul tău și natura din ochii minții să devină una [...], și în cele din urmă „devenind tu însăși natură”. Pe structura piramidală Maslow, colorată tridimensional, se face caracterizarea personajului care poartă ia și arată drumul omului și al colectivităților de la *existență la devenire*.

În capitolul cinci se prezintă spectaculos ritmurile identității locale ale iei, cu puterile și virtuțile ei, având rolul de *combustibil regenerativ natural și psiho-social*, păstrând astfel coeziunea familiei și a comunității, făcând apel la vectorul sensibilității feminine, în comparație cu vectorul comportamental la bătrâni și la tineri, cu nuanțe și manifestări diverse, pe diferite *arii geografice, ce reprezintă elemente de specificitate teritorială*.

Sunt scoase în evidență și reactivate elemente tradiționale: „lada de zestre, moștenirea, *acasă*, familia, complexul etno: etno-alfabetizarea; etno-sistemul; etno-diversitatea; etno-comunicarea”. Sunt, de asemenea, remarcate mecanismele de transmitere a culturii și civilizației prin transfer între generații și responsabilitățile fiecărei generații. Urmează un subcapitol special închinat semioticii iei, ca formă complexă de comunicare.

Concluziile se structurează pe un viitor optimist și constructiv al iei și pe îndemnul cordial de a o „ține de mână ca pe o soră” de-a noastră mai mare, și cu mândrie națională și bucurie să o purtăm și în suflet, pentru a putea păstra puritatea genei românești și ADN-ul spiritual al devenirii noastre veșnice.

Cartea m-a impresionat prin complexitatea temelor, prin faptul că aduce un omagiu de solidaritate cu victima de la Caracal Alexandra Măceșanu, și prin îndemnul insistent, dar delicat, pe care îl fac autorii, de a reveni la tradiție și la normalitate, mai ales într-o lume, unde, din păcate, *criza lumii de azi este ilustrată de o criză de frumusețe și de morală, care este ucigătoare de suflet și produce mutații genetice și mutanți*.

Ia nu are nimic ezoteric, în sens filosofic, ci exprimă doar misterul sufletului poporului român, plămădit pe multe cruci și suferințe, prin vremuri și

sub vremi, în drumul său spre Înviere și devenire hristică.

Felicit din inimă pe autorii acestei minunate cărți și propun, cu toată responsabilitatea academică, să fie trecuți în Enciclopedia Bucovinei și să li se acorde Premiul Academiei Române, pentru această monumentală operă de cultură și de artă românească.

Dr. sociolog, Vasile Todincă,
Cercet. șt. I, Muzeul Țării Crișurilor Oradea

Ia românească - poveste și magie

Ia reprezintă un element de bază al culturii materiale, circumscrisă spațiului intra-și extra-carpatic, făcând parte integrantă din portul popular. Ea reprezintă o parte esențială a *costumului popular românesc* – „element de cultură, de mare complexitate și expresivitate artistică, la a cărei realizare concurează felurite materiale de bază și tehnici ornamentale, ce reflectă adaptarea omului la vicisitudinile climei și condițiilor de viață, complexitatea relațiilor interumane, exprimă spiritul creator al poporului, știința de îmbinarea utilului cu frumosul”¹.

Lucrarea, „*Ia, AND-ul civilizației montane românești*”, pe care ne-o propune cei doi cercetători Vasile și Lidia Avădanei, de la Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”, Centrul de Economie Montană Vatra Dornei”, se dorește a fi „altceva”, o fantă deschisă spre universul satului din zona montană, spre acei creatori ai iei „*martori tăcuți sau vizibili, după caz, pe care vremurile nu i-a îndoit și nici alte seminții*” (autorii). Întrucât ca profesie cei doi cercetători sunt ingineri chimiști, ei caută o abordare ingenioasă a specificității iei din perspectiva chimiei, care, chiar dacă este o sursă poluantă, ea oferă, mai mult ca oricare altă știință armonie, poezie și muzică. Astfel, sufletul vibrează pe o muzicalitate aparte, muzică ce are darul să dreneze *mâul din suflet* și să facă loc unui optimism hrănit cu elemente de armonie. Suntem invitați la o călătorie în timp și spațiu spre universul satului montan românesc pentru o *inițiere*, pentru a retrăi secvențe ancestrale, pentru a descoperi adevărata dimensiune a profunzimii drumului spre esența lucrurilor. Autorii caută o punere în alte coordonate interpretative a iei, căutând o deschidere de uși spre un univers fabulos, unde *inițierea* este condiția esențială. În opinia lor, elementul care face legătura între *orizontul experiențial* și *transcendent*, ar fi „*un fel de element cvasiprezent, un fel ADN (acid dezoxiribonucleic) asociat cu*

¹ Tereza Mózes, *Portul popular din Nord-vestul României, Țara Crișurilor*, Oradea, 2002, p. 7.

*un fel de ARN (acid ribonucleic). Primul formează un depozitar de informații și istorii mai mult nescrise despre noi și ai noștri. Celălalt este un fel de călător printre oameni pentru a-i determina să se manifeste, pentru a susține viața și transformările continue. Picătura de comunicare este ia cu mulțimea de modele și cu succesiunea îndărătnică de motive”². În concepția autorilor vom găsi în ie, întâlnirea dintre cultură și natură, cultură și civilizație, educație, știință, tehnologie, un punct de convergență între minte - suflet - spirit - emoție, un adevărat *tetraedru* al coeziunii și al conștiinței. Mai mult, ia ar reprezenta *veșnicia*, la care se adapă Măria Sa Țăranul Român, liantul generațiilor ca un ADN, ca un artefact, care însoțește istoria și civilizația poporului român. Prin argumente de o sensibilitate aparte, autorii acreditează ideea că ia reprezintă, metaforic, ADN-ul civilizației montane, invocând ca argumente: cadrul societal de producere al acesteia, unde își dau frățește mâna omul, comunitatea, cultura, educația, teritorialitatea și cosmosul. Sunt puse în evidență apoi emoțiile (dragostea, bucuria, uimirea, mânia, tristețea, frica, fericirea și supărarea) ca emanații ale trăinicieii celor care o confecționează, precum și rolul acesteia ”ca umbră ce ne însoțește pe tot parcursul *veacului de om* la bine și la rău”³.*

Autorii ne provoacă la un exercițiu de meditație și cunoaștere creionând patru trăsături fundamentale ale ființei umane, care acoperă aproape în totalitate tot ce știm despre ea. Aceste teme sunt prezentate sub forma unor *infograme*, care sintetizează cu precisabilitatea chimistului, trăsăturile individuale ce definesc relația omului cu natura, semenii și cu el însuși sub diverse aspecte. Această strategie de abordare are drept scop demonstrarea faptului că, comparația iei cu ADN-ul *nu este o metaforă gratuită*. Cei doi cercetători, argumentând astfel, întregul conținut al relației dintre ie și civilizația rurală în general și cea montană în special, adică faptul că între ele există o simbioză, o conviețuire strânsă, intimă și prietenoasă. Ia reprezintă un cod genetic al ființei umane exprimate prin expresii cheie de genul: *a fi om, a fi cult, a fi activ (în relația cu sine), a fi activ (în relația cu semenii) și a fi vrednic*. Autorii ne invită într-un periplu al deciptării mesajului acestor infograme, care relevă atributul durabilității spațio-temporale a iei, al legăturii ancestrale al acesteia cu OMUL, NATURA și COSMOSUL, ia reprezentând astfel, suportul culturii și civilizației. Ea face parte din ființa noastră, fiind decisivă pentru o stabilitate pe termen lung.

Punctul de vedere al celor doi cercetători evidențiază ideea asimilării iei cu ADN-ul, așa cum am mai menționat, cu o constelație de modele, de îmbinări

² *Ibidem*, p. 28.

³ *Ibidem*, p. 15.

de modele, de intercalări, la care participă comunitatea, familiile, persoanele. Se formează astfel, rețele pe diferite niveluri de complexitate, pe ierarhii naturale la nivel societal, economic, cultural, de proprietate, de vrednicie etc., se formează ecosisteme de ii cu elemente naturale și elemente umane, asociate cu o teritorialitate a comunității.

Prin lucrarea de față autorii au reușit să pună în evidență virtuțile iei în viața satului românesc, a comunităților montane în mod special, acum și de-a lungul istoriei noastre zbuciumate. Au scos în evidență că ia face parte din *veacul de om*, că participă la toate evenimentele existențiale ale acestuia (naștere, căsătorie, moarte), este... *soră cu românul*, atât la bucurii, cât și la necazuri. De-a lungul anului calendaristic, pe vreme bună sau rea, prin zloată și colb, ia i-a fost casă, adăpost și bună prietenă, racordându-se atât la timpul profan cât și la cel sacru. Pentru înțelepții satului ia este un izvor de tainică meditație, care le umple sufletul de bucurie și de încântare. Fetele și femeile lumii satului stau la taifas cu ia și, la ceas de mare taină, aceasta le împărtășește din miracolele dragostei, ale ursitei și ale mersului vieții.

Dr. ec. Corina Matei Gherman

Membră a Uniunii Scriitorilor din România.

Ia – sufletul poporului român

Autorii Lidia și Vasile Avădănei, ne propun o lucrare interesantă despre Ia românească. În contextul actual sunt puține lucrări de asemenea finețe care reprezintă sufletul unui popor și identitatea națională într-o lume globalizată.

În capitolul 1, *Cadru de referință*, autorii se referă la motivele florale ale iei și nu numai. În acest sens este de remarcat afirmația poetului Lucian Blaga: „ornamentica, acest fenomen specializat al artei populare, este tocmai depozitarea tainelor colective ale fiecărei etnii”. Simbolurile le regăsim și în costumul popular care este un document de cultură materială și spirituală.

Simbolurile precum rombul, coloana, soarele, arcada, bradul, crucea, colții lupului, clepsidra, transformă o simplă pânză într-un veșmânt plin de semnificație și istorie. Rombul recunoscut foarte bine în arta lui Brâncuși și, mai ales, în Coloana Infinitului reprezintă uniunea dintre cer și pământ, el găsindu-se cu precădere atât în portul tradițional cât și în vase, picturi bisericești etc. Soarele simbolizează căldură și viață, început și sfârșit și unul dintre simbolurile arhetipale care se regăsește în toate culturile lumii. Soarele dă viața și o ia, întreține viața și o distruge. Tot din el izvorăște semnificația horei românești, ea însemnând bucurie, entuziasm căldură și viață. Unghiul este

folosit ca simbol pentru zeități și are rolul de a da sensul, și rolul semnului vieții îndestulate, sensul de spre mai bine, sensul vieții. Segmentele ca liniile pe un răboj, simbolizează mulțimea, numărul; apoi, 2 linii gemene simbolizează puterea perechii; 3 linii paralele amintesc de cele 3 etape ale vieții: nașterea, cunoașterea de sine, moartea; 4 linii paralele poartă simbolul abundenței și un semn al Zeiței Fertilității și a Pământului. Liniile mari și mici alternante vorbesc despre vechi și nou, despre mamă și fiică. Toate acestea mai țin și de vârsta și statutul social al femeii, caracterul sezonier și felul ocupației, simbolistică și preferințe, zonă de circulație etc.

În capitolul 2 autorii își pun întrebarea: Ce legătură are performanța cu ia? Și argumentează: Are! Ia face parte din zestre. Alături de ea mai există în ladă: prosoape, îmbrăcăminte, așternuturi, covoare, preșuri etc. Toate au o cromatică deosebită, bine distribuită în forme estetice atractive. Unele amintesc de natura care se manifestă în afara casei (într-o succesiune bine stabilită). Altele formează microuniversul casei care constituie adăpost și mediu de viață și din care familia iese afară pe timp limitat pentru accesarea resurselor din natură. Performanța reprezintă actul care înzestreză creatorii Iei, cu o nouă capacitate de a crea bogăție. Autorii mai scot în evidență câteva atribute umane, dintre care menționăm: ● **capabilitatea**: măsura capacității de a face față provocărilor; ● **rațiunea**: facultatea omului de a cunoaște, de a gândi logic, de a înțelege sensul și legătura fenomenelor. Prin acest mecanism de creație tot ce iese din mâinile noastre, mai întâi a existat în mintea noastră; ● **acțiunea**: reflectă trecerea la fapte. Este o diferență între a face un lucru prin improvizații și a face același lucru după o cumpănire / chibzuire a lucrurilor și după o planificare. Acțiunea presupune o etapă pregătitoare și o etapă de execuție; ● **afi creator**: a face ceva material sau imaterial care este necesar în viața de toate zilele. Este modul în care se dă formă obiectului muncii. Această formă are elemente de utilitate, de securitate și estetice. Toate acestea se găsesc într-o armonie necesară între om și natură.

În ceea ce privește capitolul 3 autorii se gândesc la încadrarea iei în cultura populară. Ca rezultat al acestei cercetări ia tradițională a ajuns la un șir de variante, care diferă după material, croială, ornamentică, culoare. Femeile căsătorite și cele în vârstă respectă anumite principii în realizarea iei, dar și a costumului popular, preferând culori mai reținute, modele de croi mai arhaice și modeste, utilizând anumite detalii de protejare, folosind un material țesut mai simplu. Fetele tinere poartă ii și costume naționale de culori mai deschise și aprinse. De exemplu, în Republica Moldova, în nord, alături de moldoveni, locuiesc și ucrainenii, în centru este o zonă etnică compactă a populației

băștinașe, iar la sud, în rând cu băștinașii, locuiesc și găgăuzi, bulgari, ucraineni etc. Uneori au loc influențe reciproce asupra tradițiilor vestimentare. Ia și costumul femeiesc tradițional sunt cele mai decorative.

„Să medităm!”, ne îndeamnă autorii în capitolul 4. În această meditație gândul ne poartă la ce e mai frumos și mai curat în cultura poporului român. Elena Blavatschi afirma: „Cunoștințele cresc proporțional cu utilizarea acestora, adică, cu cât îi instruim pe alții, cu atât mai mult învățăm și noi”. Să medităm la acest aspect și să transmitem mai departe aceste cunoștințe cum fac și autorii prin această lucrare.

În capitolul 5 suntem invitați să cunoaștem ritmurile identității locale și nu numai, așa preciza eu. Elementele estetice ale ei sunt încorporate în elementele de identitate ale unei zone, iar limbajul imaginilor prezente pe o ie este un limbaj specific caracteristic numai ei și trebuie să cunoaștem uneori ce vor să ne comunice ea și fără a folosi cuvinte. Imaginea ei ar trebui să îndeplinească două funcții: *funcția generativă, care îi dă sens și valoare, și funcția organizatoare, a motivului principal.*

Acest lucru nu este posibil fără educație și cunoaștere. Creatorii acestor minunate ii sunt persoane complexe din punct de vedere emoțional și psihic, ei dispun de cultură și educație, astfel încât iile create tind să genereze stări emoționale care vor persista mai mult timp în mintea consumatorului de frumos.

La fel se va întâmpla și cu acest volum intitulat sugestiv „Ia - ADN-ul civilizației montane românești”, va rămâne în memoria colectivă a poporului român și nu numai. Felicit autorii Lidia și Vasile Avădănei și le doresc multă inspirație pe eșafodul cercetării și a dulcelui grai românesc.

Prof. Jenica Romanică

Membru Asociația Pro Basarabia și Bucovina

Din dragoste pentru munte și pentru ia românească

Vă uimește faptul că, doi absolvenți și doctori în inginerie chimică, cercetători, autori de volume de specialitate și articole în domeniu sunt îndrăgostiți de natură, de munte, de oameni și tradiții, și de ia românească? Răspunsul e doar unul sincer. Acolo unde există dragoste și pasiune pentru autentic, frumos și firesc, lucrurile se leagă, precum florile în buchet în portul nostru popular. Motiv pentru care rezultatul unei munci rodnice din dragoste pentru munte și ia românească este o lucrare amplă, temeinic documentată, ***Ia - ADN-ul Civilizației montane românești***, autorii Vasile și Lidia Avădănei,

oameni binecuvântați pentru a întreprinde lucruri minunate, care să rămână generațiilor ce vor urma.

Astfel, cei doi pornesc la drum să ne convingă prin argumente și experiențe că ia reprezintă ADN-ul civilizației montane din minunatele ținuturi românești. O carte de adevărat patriotism, dar și o carte în care teoria științifică se împletește cu farmecul deosebit al culorilor, cu măiestria și dibăcia acului în mâinile femeilor, tinerelor, în pregătirea zestrei, a întâlnirii cu dragostea și a optimismului în viață.

Ia reprezintă atitudinea oamenilor de la țară, din satul românesc. Trăitorii de la oraș nu uită că rădăcinile lor sunt pătrunse adânc în țărâna bunilor și străbunilor din satele înșirate în spațiul nostru mioritic. Adevărata ie este rezultatul trăirilor, al bucuriei sau tristeții, al iubirii sau deznădejdei, al unor evenimente ce-și pun amprenta pe sufletul celui care creionează verdele ierbii ce așteaptă semeață să fie cosită, galbenul optimismului, albastrul infinit al cerului, roșul înfocat al îndrăgostiților sau negrul din tristețea istoriei. Și reprezintă chiar nopțile și zilele geroase ale iernii, când acul și mătasea inventează sub imaginația debordantă a femeilor cele mai impresionante flori și spații geometrice, până în primăvară, când albul zăpezii se ascunde printre firele de iarbă și apoi coboară în apele năvalnice ale pâraielor.

Autorii studiază cu minuțiozitate evoluția satului de la munte, în special, prin evoluția valorilor socio-umane și modul în care comunicarea, educația, starea materială, vrednicia, comportamentul, poziția socială în comunitatea rurală, spiritul practic, influențează atitudinea creatoare. Totul ține de conștientizarea faptului că omul are voință, are putere de cunoaștere, dragoste și capacitate pentru a pune în valoare binele și frumosul. Un cumul de verbe evidențiază atribute ale personalității țaranului de la munte și ale soției prin care își pun amprenta asupra creației de factură populară. A fi, ca existență, a avea, ca posibilitate de valorificare, a ști, a putea, a informa și a te informa, a valorifica, completate de o altă suită de verbe, a vrea, a face, a pregăti sau a acționa, întruchipează un portret al unei societăți într-o continuă evoluție și care realizează că prin autocunoaștere, formare, valorizare și conștientizarea unor conexiuni într-un cadru cultural autentic sunt atribute ale calității umane transpuse în ia românească.

Șirul de generații, care transmit sentimentul de apartenență la comunitatea satului, spiritul competitiv aliniat la noile tehnologii, înseamnă, pe de o parte, educația primită de timpuriu direct în familie, la care se adaugă treptat și sub supraveghere benefică a dascălilor, educația culturală din școală, determinarea celor implicați în actul de creație, că sunt cei care contribuie la realizarea unui patrimoniu material și imaterial lăsat moștenire iubitorilor de frumos.

Ce poate fi mai plăcut într-un sat decât să constăți că există gospodării înfloritoare, că gospodarul este o persoană activă, sănătoasă fizic și psihic, că duce o viață echilibrată și conștientizează rolul ce-i revine în comunitate și care-i este rostul existenței sale, și pe de altă parte, conștientizează importanța integrării sale într-o verigă a evoluției unei întregi societăți. Implicarea sa prin activități diverse îi surprinde spiritul antreprenorial și de comerciant, că ține ritmul cu inovația, că bunăstarea lui înseamnă și bunăstarea semenilor, că a munci cu brațele și cu mintea înseamnă o implicare totală în viața culturală, spirituală, socială, un respect pentru natură, pentru familie, în grija pentru păstrarea tradițiilor și portului popular.

Pasionații de știință și cultură, Vasile și Lidia Avădănei propun și o meditație, un exercițiu de imaginație și ne determină să ne lăsăm în voia anotimpurilor, sub influența aproape imperială a primăverii, în căldura verii, în răcoarea toamnei, în plină iarnă geroasă, când natura își exersează paleta de culori, dar surprind în același timp și viața animată a munteanului înrâurit de muncile câmpului, sărbătorile satului, de lună și stele, de pământ și flori, de bucuria renașterii, de trezirea la viață a naturii, de retragerea la vatră a gospodarilor pe timp de iarnă și de a porni să-și transpună în artă gândurile, și visele, și trăirile de peste an, de a măiestri iarăși prin acul șugubăț ia purtătoare de tinerețe și maturitate, să aducă un elogiu harnicelor mâini ale atâtor generații de mame și fiice, prin care să se demonstreze o dată în plus că VEȘNICIA S-A NĂSCUT LA SAT și că existența noastră este transpusă iar și iar în culorile iei și în ingeniozitatea femeii.

Lada de zestre a poporului român, din care nu lipsește ia, este mărturia existenței spirituale și materiale a creatorului de frumos care întruchipează prin culoare toate speranțele, gândurile, visele și împlinirile atâtor generații. Veșnicia și farmecul naturii umane, străbat mână în mână timpul și demonstrează împreună, că ia reprezintă ADN-ul civilizației montane românești.

Iată, o carte ce te captivează printr-o înșiruire de autentică și temeinică experiență în creația românească a muntelui, pe care o citești cu drag și care îți înprospătează sufletul, îți amintește de copilărie și tinerețe, de primii fiori ai dragostei, o carte care te îmbie să nu-ți uiți originile, să-ți păstrezi optimismul și demnitatea, să iubești natura anotimpurilor, să respecti hărnicia mâinilor și a minții.

Păstrători ai tradiției, iubitori ai ținuturilor natale, familia de intelectuali erudiți, Vasile și Lidia Avădănei, ne-au picurat în suflet sentimentul nobil de iubire și împlinire spirituală prin artă, cuvânt și culoare, înmănușate în expresivitatea iei românești.

dr. etnolog, Elena Florescu,

membru coresp. Academia Oamenilor de Știință din România

Ia și civilizația montană românească

Dl. Vasile Avădănei și D-na Lidia Avădănei ne oferă o carte foarte interesantă, realizată într-o viziune proprie și un stil modern, cu titlul „*Ia - ADN-ul civilizației montane românești*” - lucrare tipărită în cadrul unui proiect cu finanțare nerambursabilă de la Consiliul Județean Neamț.

Numeroase studii de etnologie locale, zonale și naționale sunt dedicate portului popular românesc, în care sunt evidențiate cu precădere calitățile vizibile ale iei (materiale, forme, funcții, tehnici, decor...) insistând mai puțin pe simbolismul și importanța piesei însăși.

În această carte este prezentată multitudinea calităților și rolul major al iei în cultura și viața românului - virtuți reale care au condus la declararea *zilei universale a iei românești pe data de 24 iunie a fiecărui an* - o bine meritată recunoaștere a valorii celei mai importante creații feminine.

Lucrarea de față propune, prin metode deosebite descifrarea aspectelor profunde, ascunse în procesul de confecționare a iilor, integrate într-un complex de creații ce formează universul de viață al țaranului român.

Printre numeroasele idei și interpretări științifice, autorii inserează, cu multă sensibilitate, momente din viața lor, plină de amintiri ce ne duc cu gândul la Ion Creangă, cu vechile caracteristici ale procesului de creație a costumelor tradiționale și a iei în mod special. Se vede atașamentul acestor doi intelectuali pentru lumea satului montan și pentru creațiile tradiționale, încărcate de informații și practici. Pe baza unor trăiri și cunoștințe directe D-na Lidia Avădănei și Dl. Vasile Avădănei au putut pătrunde, în tainele universului sătesc, pentru a le prezenta în carte într-o formă inedită.

În cuprinsul cărții, autorii încearcă, în manieră proprie să găsească explicații și rezolvări la mulțimea de probleme ce le ridică această temă complexă.

Capitolul 1 este rezervat stabilirii elementelor de referință, metodologice și a cadrului social și cultural de creație a iei. Autorii proclamând valoarea iei ca simbol fundamental al poporului român, au apelat la metafora ADN - componenta de bază în celulele umane, așa cum anumite ornamente de pe ii sunt omniprezente, asemănate cu un simbolic ADN.

O idee asemănătoare a fost susținută și de Prof. George Emil Palade - laureat al Premiului Nobel pentru medicină, precum că „*poporul român are un genom specific, enigmatic și miraculos, reprezentat prin capacitatea formidabilă de regenerare din cenușă*”.

Este cunoscut procesul de discontinuitate a evoluției societății românești în decursul istoriei, care a determinat menținerea unui conservatorism cultural până aproape de zilele noastre, dar și păstrarea unor tradiții de mare frumusețe, printre care și purtarea costumului popular, în componența căruia **ia** ocupa rolul principal.

În capitolul 2 autorii definesc personalitatea complexă a românului printr-o metodă originală a lor, numită „*gândirea tetraedrică*” sau „*Propagarea cunoașterii prin dublă dihotomie*”, cu 36 de atribute care o definesc, între care: *performanța* (actul care asigură calitatea și continuitatea creației), *rațiunea* (facultatea creatorului de a cunoaște, a gândi logic, de a înțelege sensul și legătura fenomenelor), *acțiunea* (trecerea la fapte - a fi creator - a face ceva folositor) etc. Această acțiune este abordată separat, dacă este vorba despre sine (el, gospodarul și familia lui), sau dacă este vorba despre cei din jur, din comunitatea de care aparține (ca o contribuție la coeziunea acesteia).

În capitolul 3 este prezentată o formă de încadrare a iei în cultura populară. Diversitatea deosebită a iilor atestă potențialul de creație al femeii din gospodăria tradițională, asigurând calitatea de unicat a iilor prin modul lor de creație, caracterizat prin manualitatea individuală și simplitatea formelor. Ilustrația expusă în lucrare, demonstrează mulțimea tipurilor decorative de costume populare, cu o bogăție inepuizabilă de ii, care deși se înscriu în coordonatele generale românești care asigură unitatea, se diferențiază prin detalii decorative - adevărate simboluri ale gândirii și sensibilității fiecărei femei.

În decursul timpului costumul popular a înregistrat un proces de îmbunătățire materială și decorativă, mai lent până la începutul secolului al XX-lea și mai alert până la mijlocul acestui veac, când a început să fie părăsit. S-au produs diferențieri mari materiale și tehnologice între costumul de lucru și cel de sărbătoare, diferențieri după vârstă, după starea socială, după ocupație, ceremoniale, zonele și locale etc. Dacă variantele tipologice ale iei, după croială sunt puține, variantele decorative sunt inepuizabile, fiind dictate de posibilitățile materiale și măiestria creatoarelor.

În capitolul 4 autorii ne îndeamnă la un exercițiu de meditație asupra calităților estetice din cultura populară pentru a le transmite mai departe generațiilor viitoare. Este vorba de îndemnul la meditație, la dialogul cu sine în trei ipostaze: meditație asupra vieții de la munte, meditație asupra iei ca element de înșămânțare a optimismului și un dialog tainic cu ia apropiat de o practică ezoterică.

Capitolul 5 este o invitație la cunoașterea identității locale. Elementele estetice ale iei ca elemente de identitate au un limbaj codificat, cunoscut numai de cei pregătiți să descifreze mesajul și să beneficieze de înalte stări emoționale. Ia are patru surse subtile de la care se alimentează cu energie: puterea locului (emanația,

locul nașterii), forța de regenerare („să te odihnești de muncă prin muncă”, G. Enescu), vibrația valorilor străbune (moștenirea, scadențele dintre generații), forța de coeziune (impactul apartenenței – la familie, comunitate, națiune).

Tot în capitolul 5 sunt abordate elemente de profunzime, care fac conexiune cu niveluri superioare de spiritualitate, care întăresc măreția istorică a poporului român și o asociază cu manifestările și preocupările contemporane asupra originii noastre ca neam.

Finalul cărții se vrea, într-un fel, apoteotic, autorii făcând o asociere inspirată cu verdictul lui Marin Preda pe care în parafrazează:

„Dacă ie nu e, nimic nu e!” dar, „Dacă ie e, speranță e!”

Prof. Paraschiva Abutnăriței

Președinte al Filialei „Arboroasa” a Asociației Culturale „Pro Basarabia și Bucovina”,

(Publicat în *Moldova Literară*, nr. 1 (42), 2020)

Semnale literare din România profundă

Într-un timp în care spectrul globalizării își întinde tot mai vizibil umbra peste diversitatea națiunilor, personalizate prin civilizație și cultură tradițională, se simte acut nevoia de voci care să contracareze efectele unui fenomen care tinde spre uniformizare, spre dispariția unui specific național. Complexul și substanțialul studiu socio-psiho-economic, cultural și etnografic pe care-l propunem spre cunoaștere vine în întimpinarea acestei nevoi.

Vrednicii autori ai laborioasei lucrări sunt doi oameni de știință deosebiți, ambii absolvenți ai Institutului Politehnic „Gheorghe Asachi” din Iași, Facultatea de inginerie chimică, doctori în științe chimice la Universitatea „Politehnica” din București (în 2000), cercetători științifici în cadrul Institutului Național de Cercetări Economice „Costin C. Chirițescu” Al Academiei Române, Centrul de Economie Montan Vatra Dornei. Cei doi autori activează și la Centrul de Incubare Creativ Inovativ de Afaceri. Avădănei Vasile a absolvit cursuri postuniversitare în management organizațional la Academia de Științe Economice și Școala postdoctorală pentru biodiversitate zootehnică și biotehnologii alimentare pe baza eco-economiei și a bio-economiei necesare ecosanogenezei (în 2015) la Academia Română. Este autor a 25 de cărți, 4 brevete de invenții, și a peste 50 de lucrări publicate în reviste de specialitate. Avădănei Lidia a publicat cărți, manuale, articole în domeniul tehnologiei polimerilor. Este autoare a 21 brevete de invenție. Prin reprofilare s-au orientat către în domeniile: dezvoltare montană, dezvoltare economică locală,

antreprenoriat, inovare – creativitate, bioeconomie unde au publicat cu aceeași intensitate lucrări, studii, cărți, articole. În anul 2011 au primit premiul „A. Tacu”, acordat de Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane” al Academiei Române, filiala Iași.

Studiul este incitant, pornind de la titlu și până la parcurgerea ultimei pagini, din 298 în total, autorii dovedind comprehensiune pentru un domeniu total diferit față de pregătirea de bază, pe care îl abordează cu acribie și îl tratează din perspectivă multi- și pluridisciplinară, decodificându-i esența. Dovedind interes pentru valorile ancestrale autentice care definesc neamul românesc, autorii fac din povestea iei o poveste a unei călătorii în spațiu și timp a satului românesc, unde se mai păstrează și azi reminescentele unei gândiri marcate de fabulos și de netăgăduită experiență de viață. Într-un limbaj de înaltă ținută academică, în același timp clar, concis, capabil de a fi înțeles nu numai de specialiști, într-o structurare impecabilă a materie, în 4 capitole, care cuprind conceptualizări ingenios demonstrate, autorii argumentează faptul că ia este un fenomen cultural popular care înglobează semne și simboluri străvechi, expresii ale unei mentalități specifice și ale frumuseții sufletului celei care o creează. Agreând ideea lui George Emil Palade, citată integral, referitoare la genomul specific a poporului român, misterios uneori și nedescifrat până în adâncul său, ca argument al spiritualității și al dăinuirii noastre în timp, în condiții puțin faste, autorii consideră că unul dintre modurile de exprimare a românilor este costumul popular, atât de divers și de bogat, de spectaculos chiar și de admirat, din ansamblul căruia se desprinde ia.

Vasile și Lidia Avădănei nu și-au propus să explice cum se construiește acest obiect identitar de mare valoare artistică (găsim la un moment dat recomandări referitoare la pregătirea acestui demers și o hartă sintactică a culturii populare / pag. 174), nu au descifrat semne și simboluri, ci au dezvăluit substratul genetic al creatorilor, au pus în vedere strânsa legătură dintre această bogăție spirituală și ființa românului prin prisma legăturilor dintre indivizi, a relației individului cu societatea, a omului cu natura, a atitudinii omului în fața vieții și a divinității.

Considerând că pot să proclame ”valoarea iei este simbolul fundamental al poporului român” (pag. 31), au recurs la metafora ADN-ului, pe parcursul studiului decodificând atributele personalității românului, prin foarte interesante infograme, cu explicități clare privind cultura umană, civismul, implicarea omului în dinamica vieții, în drumul devenirii sale.

Infograma care definește personalitatea, inspirată din filosofia DAO, se referă la ce înseamnă a fi om, a fi cult, a fi activ pentru sine, a fi activ pentru

alții stabilește relațiile dintre aceste trăsături ce reprezintă esența persoanei umane. O altă infogramă reprezintă perechile de atribute legate de vrednicie (autorii pun accent deosebit pe vrednicia muntenilor, obligată să trăiască în condiții mai aspre decât românii din alte zone), evidențiate fiind rolul muncii al odihnei, al meditației. La acestea se ajunge prin explicarea altor atribute umane în demonstrațiile anterioare: a fi, a avea, a ști, a putea, a fi creator, a fi creativ, a se informa, a cugeta, a se valoriza, a acționa ș.a. prin care omul ajunge la autocunoaștere și înălțare de sine. Necesare și pertinente definiții se referă la noțiuni precum libertate, civilizație, acasă (ca fundament al existenței), antreprenariat (foarte util cel privitor la gospodărie), patrimoniu (atenție! cavalerii apocalipsei acestuia fiind lenea, indiferența, ignoranța, reaua-credință).

Un capitol atrăgător, în care condeiul autorilor se lasă pradă unei efuziuni lirice, este cel de-al patrulea, intitulat „Să medităm” (asupra muntelui și a iei)”. Ilustrat cu imagini spectaculoase, drumul devenirii ca parte a naturii prin meditație asupra propriei ființe, a integrării în familie, în casa cu obiecte lucrute de propria mână, ia având un loc de cinste, este drumul inițierii în viață, în curgerea firească a anotimpurilor, ale naturii, ale vieții în același timp. „Imaginează un tablou întins, în care totul mișună de viață și activitate... câmpuri verzi și colorate care tremură în bătaia vântului, arborii care dau glas printre crengi, cursuri de apă, ploi, ninsori, cascade, plante, faună sălbatică (pag. 186). Sufletul tău rămâne ferm și stabil ca un munte ... (pag.187). Omul este ca muntele (pag. 209)”. De la această înălțime poate înfrunta dușmanii sufletului, poate avea emoții pozitive, poate rămâne tânăr în suflet. Meditația asupra iei, ascultarea vocii ei este abordată rafinat, prin piramida lui Maslow. Stând față în față ia, creatoarea și purtătoarea ei, ea cere viață, grijă, răspândire, prezentare, păstrare (și prin lada de zestre), transmiterea către generațiile viitoare a iei autentice, nu doar ca un hobby.

Cercetătorii au reușit să demonstreze că ia nu este doar un atribut al feminității, ci și un obiect cu profunde implicații în filosofia de viață (inclusiv a vieții creștine, toate modelele conținând într-un fel sau altul semnul crucii, cu care se și începe lucrul la o ie), exprimând un cumul de valori create de poporul român în dănuirea ființei etnice, Iată de ce straiul popular este parte a cărții noastre de identitate.

Studiul beneficiază de o iconografie foarte bogată, de la primele pagini urmărim modele de ii din toată Moldova, aflate în patrimoniul Palatului Culturii din Iași, apoi alte zeci de modele, reprezentând în special zona de munte, cu elemente simbolice, cu detalii ce permit chiar reconstituirea modelului, lada de zestre, imagini cu persoane purtătoare de costume populare, oferind modelul

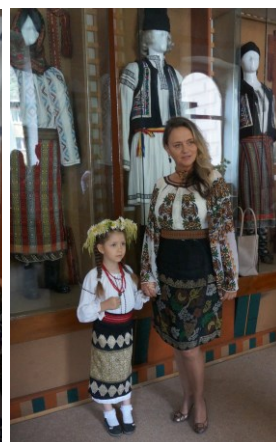
corectitudinii, vignete simbolice, imagini de la reușitele sărbătoriri ale Zilei Iei la Vatra Dornei. În concluzia autorilor, ia este un element de cultură, civilizație, educație, știință, tehnologie, un loc de convergență între minte, suflet, spirit și de legătură între generații. Persoanele creatoare de ii sunt complexe și sensibile, au simțul proporțiilor, gust artistic, rezultatul încântă și emoționează.

Ne aflăm în fața unei cărți de cultură, a unui valoros document științific, cu o bogată amprentă educațională, care ne invită la reflecție asupra a ceea ce nu ar trebui să pierdem, în procesul atât de complex de formare a unor personalități puternice capabile să-și înțeleagă timpul, prin cunoașterea și respectarea trecutului și prin prefigurarea viitorului. „Laudă muncii, laudă frumosului!” exclamă autorii (pag. 222). Îi parafrazăm: laudă muncii lor dăruite, pasionate, la alcătuirea acestui frumos reprezentat de o carte emblematică pentru cei care prețuiesc valorile fundamentale ale neamului nostru!

Ziua iei la Biczaz (2020)

Ziua iei la Vatra Dornei (2021)

Bibliografie

- * * *, *Etnografia Văii Bistriței*, Piatra Neamț, Academia Română; 1973;
- Oana Bulai, *TU – Ghid cu secrete despre tine*, Editura Pavcon & Pavcon Audio, București, 2012
- Florentina Buzenschi, 2018, *Ia neam(t)ului*, Editura Constantin Mătase, Piatra Neamț;
- M. Camilar, 2013, *Zona etnografică Dorna*, Centrul cultural ”Bucovina”, Suceava;
- M. Camilar, 2014, *Zona etnografică Fălticeni*, Editura George Tofan, Suceava;
- M. Camilar, 2015, *Dicționar etnologic bucovinean*, Editura George Tofan, Suceava;
- M. Camilar, 2016, *Din lada de zestre bucovineană*, Editura George Tofan, Suceava;
- Viorica Cernăuțeanu, 2012, *Pojorâta - Izvoare ale trăinicieii*, Editura 4 Colors, Suceava;

- N.M. Constantinescu, *In vizită la profesorul George Emil Palade*.
Articol apărut în săptămânalul „Meridianul Românesc”, 30
ianuarie 1999, Los Angeles; 1999;
- Richard Dawkins, 2006, *Gena egoistă*, Editura Tehnică, București
- Marilena Doncean, 2016, *Simbolistica ornamenticii și tradițiilor
populare din Moldova*, Editura TehnoPress, Iași;
- Elena Florescu, 2010, *Textile populare de casă din zona Neamț*,
Editura Etnologică, București;
- Susana Geangalău, 1998, *Agroturismul și locuința ergonomică*,
Piatra Neamț;
- Matila C. Ghyka, 1981, *Estetica și teoria artei*, Editura Științifică și
Enciclopedică, București;
- D. Munteanu, *Ghidul gospodăriei țărănești din zona montană*,
Forumul Montan din România, fil. Bistrița-Năsăud; 2013;
- Aritia Poenaru, 2013, *Arhitectura luminii: inițiere în semiotica
formelor sacre*, Editura Performantica, Iași;
- V. Surd, Veronica Constantin, Al. – Sabin Nicula, 2017, *Așezările
din Apuseni*, Editura Presa Universitară Clujeană;

Web:

<https://www.facebook.com/SemneCusute/photos/a.581210175238557/945203525505885/>

Lucrări ale autorilor care reflectă preocuparea constantă pentru cultura tradițională montană

- V. Avădănei, Lazăr Latu, Lidia Avădănei, 2014, *Gastronomie în
Munții Neamțului*, Asociația Forumul Montan din România –
filiala Neamț; (română, engleză - 2015, germană - 2015);

- V. Avădănei, Lidia Avădănei, Elena David, Gabriela Marian, 2016, *Comunicare asertivă prin abordare tetraedrică*, în Conferința internațională, *Progrese în teoria deciziilor economice în condiții de risc și incertitudine*, vol. 27, Editori C. Alecu și colab, Editura Performantica Iași; disponibilă pe https://www.researchgate.net/profile/Georgiana_Tacu2/publication/313293761_Progrese_in_teoria_deciziilor_economice_in_conditii_de_risc_si_incertitudine_vol_27/links/5894c7f2aca2721f0da1d456/Progrese-in-teoria-deciziilor-economice-in-conditii-de-risc-si-incertitudine-vol-27.pdf;
- V. Avădănei, 2016; *Italia*, capitol în cartea *Turismul Rural European*, editori Emilian M. Dobrescu, Puiu Nistoreanu; Editura Sitech, Craiova, ed. I; ed. II (2018);
- Ariunzaya Boldbaatar, V. Avădănei, 2018; *Bosnia – Herțegovina*, capitole în cartea *Turismul Rural European*, editori Emilian M. Dobrescu, Puiu Nistoreanu; Editura Sitech, Craiova, ed. II;
- V. Avădănei, Lidia Avădănei, *Antreprenoriatul cultural în sprijinul dezvoltării turismului*, capitol în cartea *Sociologia și economia turismului*, editor Emilian M. Dobrescu, Editura Oscar print, București; 2016;
- V. Avădănei, Horlescu Brîndușa- Gabriela, Lidia Avădănei, *Civilizația montană a județului Neamț văzută prin ochii tinerei generații*, CICIA; 2016;
- V. Avădănei, Lidia Avădănei, Elena David, Gabriela Marian, *Produsul turistic ca produs cultural*, Conferința internațională, *Turismul rural românesc în contextul dezvoltării durabile. Actualitate și perspective*, vol. 41, Editori Th. Păduraru și colab; 2016;
- V. Avădănei, Lidia Avădănei, "Mediocritas aurea" - o soluție posibilă și potrivită pentru dezvoltarea montană durabilă, inteligentă și incluzivă", *Journal of Montanology*, v4; 2016;

- V. Avădănei, Lidia Avădănei, *Spațiul dezvoltării durabile bioeconomice montane*, Editura Electra; 2017;
- V. Avădănei, I. Surdu, Lidia Avădănei, *Incursiune semiotică în turismul rural montan / Semiotic foray into the mountain rural tourism*; in The Yearbook of the "Gh. Zane" Institute of Economic Research, v. 26, p. 28; 2017;
- V. Avădănei, I. Surdu, Lidia Avădănei, *Mountain peasant farm between employment and entrepreneurship / Ferma țărănească montană între ocupare și antreprenoriat*, in *Issues and Innovative Trends in Sustainable Growth – Strategy Challenges for Economic and Social Policies*, Proceedings ESPERA 2016, part 2, editori L.Chivu, C. Ciutacu, V.I. Franc, J.V. Andrei, Editura Peter Lang; 2018;